

8. Manero J. R. Rules and Principles [Електронний ресурс] / Juan Ruiz Manero. – Режим доступу: <http://ivr-enc.info/index.php?title=Rules and Principles>. – Назва з екрана.
9. Kress K. Kenneth. Legal Reasoning and Coherence Theories: Dworkin's Rights Thesis, Retroactivity, and the Linear Order of Decisions 72 Cal. L. Rev. 369 (1984) [Електронний ресурс] / Kenneth Kress. – Режим доступу: <http://scholarship.law.berkeley.edu/californialawreview/vol72/iss3/3>. – Назва з екрана.
10. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 01.11.1996 [Електронний ресурс] : сайт. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>. – Назва з екрана.
11. Keyes E. Judicial strategy and Legal Reason / E. Keyes. – Indiana Law Review. – 2011. – P. 357-393.
12. Закон України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 // Офіційний вісник України від 05.04.2006. – 2006. – № 12. – С. 16.
13. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України від 30.07.2010: сайт. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3018-14>. – Назва з екрана.
14. Kisilevski S. Dworkin's challenge [Електронний ресурс] / Sari Kisilevski. – Режим доступу: <http://www.trinitinture.com/documents/kisilevsky.pdf>. – Назва з екрана.
15. Sadurski W. Rights and Moral reasoning: An unstated assumption – A comment on Jeremy Waldron's "Judges as moral reasoners" / Wojciech Sadurski –The Author. : Oxford University Press and New York University School of Law, 2009. – P. 25–46.
16. Dworkin R. Taking rights seriously / R. Dworkin. – Harvard University Press, 1978. – 371 p.
17. Klatt M. Taking Rights Less Seriously. A Structural Analysis of Judicial Discretion / Matthias Klatt // Ratio Juris. – 2007. – Vol. 20 (4). – P. 506–529.
18. Афонасин Е. В. Философия права : учеб. пособие / Е. В. Афонасин, А. Б. Дидикин. – Новосибирск : Новосиб. гос. ун-т., 2006. – 92 с.
19. Shapiro S. J. The Hart-Dworkin Debate: a short guide for the perplexed / Scott J. Shapiro // Public Law and Legal Theory Working Paper Series, Working Paper. – № 77. – March. – 2007.
20. Peczenik A. Kinds of Theory of Legal Argumentation [Електронний ресурс] / Aleksander Peczenik // Режим доступу: <http://peczenik.ivr2003.net/documents/draft2005.pdf>. – Назва з екрана.

V. Kistianyuk

INFLUENCE OF RONALD DWORKIN'S MODEL OF LEGAL REASONING FOR A JUDGMENT

The article describes characteristics of a model of legal reasoning, developed by Ronald Dworkin who is one of the founders of modern constitutional law doctrine. Given characteristic of moral bases, principles and judicial discretion which influence on the legal argumentation of judgment.

Keywords: legal reasoning, judgment, principles of law, judicial discretion, morality.

Матеріал надійшов 15.02.2013

УДК 340.134 (477)

Матвеева Ю. І.

НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

У статті порушується проблема невиконання судових рішень в Україні, що в аспекті ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод вважається порушенням права особи на справедливий суд. Крім того, доводиться, що невиконання судових рішень вважається порушенням принципу правової визначеності.

Ключові слова: принцип правової визначеності, визначеність закону, невиконання судових рішень.

Виконання судового рішення є кінцевою стадією судового захисту, таким чином, реалізація

цієї стадії є важливим елементом забезпечення права особи на справедливий суд. Це право,

© Матвеева Ю. І., 2013

закріплене у ст. 6 Європейської конвенції про захист прав особи та основоположних свобод, у практиці Європейського суду з прав людини тлумачиться досить широко. Так, важливість усіх стадій судового процесу є елементом права на суд. Суд нагадує, що п. 1 ст. 6 Конвенції вимагає, щоб усі стадії судового розгляду, направлені на вирішення суперечки щодо прав і обов'язків цивільного характеру, проводилися в розумний строк, так, щоб неможливо було проминути стадії, наступні за винесенням рішення по суті. Так, виконання рішення чи постанови будь-якого суду повинно розглядатися як складова частина «процесу» у значенні статті 6 [1, с. 465].

Проблеми виконання судових рішень набувають важливого значення у зв'язку з поняттям незалежного суду. Особливий критерій незалежності судової установи названий угорським професором Каролем Барда таким, що становить «фундаментальну незалежність» суду. Зміст цього критерію полягає в наявності у правовій системі всіх необхідних умов для належного виконання судових рішень, у тому числі всіма гілками влади [2, с. 245].

Такий підхід був сформульований Європейським судом у рішенні від 7 травня 2002 р. у справі «Бурдов проти Росії»: було б неприпустимо, якби частина 1 статті 6 детально визначала процесуальні гарантії, надані сторонам у провадженні – провадженні, що є справедливим, публічним та оперативним, – без забезпечення виконання судових рішень. Тлумачення статті 6 як такої, що стосується тільки доступу до суду та здійснення судового провадження, призвело б, імовірно, до ситуації, яка б суперечила принципу верховенства права, який Договірні держави зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має, відповідно, розглядатися як невід'ємна частина «судового розгляду» для цілей статті 6 (п. 34).

Такий самий підхід було використано і в рішеннях Європейського суду щодо України, зокрема у рішенні від 20 липня 2004 р. у справі «Шмалько проти України». Крім того, у п. 44 цього рішення зазначено: орган державної влади не має права посилається на брак коштів як на виправдання неспроможності виконати судові рішення про виплату боргу. Зрозуміло, що за певних обставин затримка з виконанням судового рішення може бути виправданою. Але затримка не може бути такою, що зводить нанівець сутність гарантованого пунктом 1 статті 6 права (див. рішення в справі «*Імобільяре Саффі*» проти Італії», заява № 22774/93, п. 74).

У справі, що розглядається, не можна було, посилаючись на нібито фінансові труднощі, яких зазнавала держава, перешкоджати заявникові отримати вигоду від ухваленого на його користь судового рішення, що було для нього надзвичайно важливо.

У Конституції України є окремі права, що визначаються переважно у законах. Це, зокрема, економічні та соціальні права, які змінюються під впливом соціально-економічних чинників, що у своїй основі мають незалежний від волі людини об'єктивний, економічний характер. Отже, Конституцією України передбачено можливість зміни законами правового регулювання економічних та соціальних прав. Правові позиції Конституційного Суду України щодо соціально-економічних прав значною мірою пов'язані з їх законодавчим регулюванням і можуть змінюватися в разі зміни чинного законодавства. Конституційний Суд України в рішенні від 26 грудня 2011 р., розглядаючи питання про відповідність Конституції п. 4 розділу VII «Прикінцеві положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік», відповідно до якого Кабінет Міністрів України, наділений повноваженнями визначати порядок та розмір соціальних виплат, зазначив: «передбачені законами соціально-економічні права не є абсолютними. Механізм реалізації цих прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їхнього фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства» [3, с. 85–86]. У цьому рішенні Конституційний суд вказує на позицію Європейського суду з прав людини, викладену в рішенні від 9 жовтня 1979 р. у справі «Ейрі проти Ірландії»: здійснення соціально-економічних прав людини значною мірою залежить від становища в державах, особливо фінансового. Такі положення поширюються й на питання допустимості зменшення соціальних виплат. Однак питання, з приводу яких порушувалася справа у Європейському суді, стосувалися неможливості особи через соціальний стан забезпечити своє право на справедливий суд. Таким чином, було визнано порушення ст. 6 Конвенції.

Питання ж, які розглядалися Конституційним Судом у згаданому рішенні, стосувалися фінансових можливостей держави забезпечити реалізацію соціально-економічних прав, гарантованих Конституцією та законами України. Таким чином, Конституційний Суд не виправдано у своєму рішенні послався на зазначене рішення Європейського суду. Крім того, відповідно до п. 6 ст. 92

Конституції виключно законами України визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення. У рішенні ж від 26 грудня 2011 р. Конституційний Суд фактично визнав правомірним становище, відповідно до якого Кабінету Міністрів України було надано право визначати порядок та розміри соціальних виплат, передбачених названими законами, змінювати розміри соціальних виплат залежно від фінансового ресурсу бюджету Пенсійного фонду України, чим було обмежено конституційні права громадян на соціальний захист.

Таким чином, виникла неконституційна ситуація, відповідно до якої політичний орган виконавчої влади своїми рішеннями, що за юридичною природою є підзаконними актами, впливає на реалізацію конституційних прав громадян, які визначаються суто законами України.

У зв'язку з цим варто навести інше рішення Конституційного Суду від 9 липня 2007 р., де зазначено, що закон про Державний бюджет України як правовий акт, чітко зумовлений поняттям бюджету як плану формування та використання фінансових ресурсів, має особливий предмет регулювання, відмінний від інших законів України – він стосується лише встановлення доходів та видатків держави на загально-суспільні потреби, зокрема і видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, тому цим законом не можуть вноситися зміни, зупинятися дія чинних законів України, а також встановлюватися інше (додаткове) правове регулювання відносин, що є предметом інших законів України.

Таким чином, у рішенні від 26 грудня 2011 р. не було застосовано правову позицію, викладену у рішенні від 9 липня 2007 р. А це означає, що рішенням від 2011 р. Конституційний Суд обмежив конституційне право громадян на різні види соціальної допомоги, зазначивши, що реалізація цього права залежить від рішень уряду та фінансових можливостей держави, про що і зазначено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2011 рік».

Аналогічними є положення і в законах України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» (п. 3 «Прикінцевих положень») та «Про Державний бюджет України на 2013 рік» (п. 4 «Прикінцевих положень»). Таким чином, звуження обсягу соціальних прав в Україні набуло системного характеру. А така ситуація є недопустимою, оскільки відповідно до частини третьої ст. 22 у період ухвалення нових законів або внесення змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу чинних прав

і свобод, відповідно до ст. 64 Конституції України право громадян на соціальний захист, інші соціально-економічні права можуть бути обмежені, зокрема й зупиненням дії законів (їх окремих положень) лише в умовах воєнного або надзвичайного стану на певний строк. Таким чином, Верховна Рада України не повноважна, ухвалюючи закон про Державний бюджет України, вводити до нього положення про внесення змін до чинних законів України, зупиняти дію окремих законів України та/або будь-яким чином змінювати визначене іншими законами України правове регулювання суспільних відносин. Як наслідок КСУ визнав неконституційними ті положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік», які обмежували, призупиняли, скасовували соціальні виплати чи встановлювали будь-який інший порядок та розмір їх виплати, ніж той, що встановлений відповідними законами [4]. Проте такою була позиція Конституційного Суду у 2007 р., яка, на превеликий жаль, була змінена у 2011 р.

У наступному рішенні, що стосується забезпечення судового захисту соціальних прав від 25 грудня 2012 р., Конституційний Суд підтвердив свою позицію 2011 р. Крім того, Суд зазначив: суди під час вирішення справ про соціальний захист громадян керуються, зокрема, принципом законності. Цей принцип передбачає застосування судами законів України, а також нормативно-правових актів відповідних органів державної влади, виданих на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, в тому числі нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, виданих у межах його компетенції, на основі і на виконання Бюджетного кодексу України, закону про Державний бюджет України на відповідний рік та інших законів України.

Таким чином, ситуація в країні щодо виплати соціальних пільг та гарантій не змінилась. Рішенням від 2012 р. Конституційний Суд фактично віддав перевагу підзаконним актам Кабінету Міністрів, вирішуючи в судовому порядку суперечки громадян з Пенсійним фондом України. Отже, наші громадяни тепер позбавлені можливості отримати у суді справедливе рішення щодо розміру своїх пенсій та соціальних виплат, оскільки суди під час вирішення таких питань віддають перевагу актам уряду, ігноруючи положення Конституції та законів України. Та навіть якщо припустити винесення рішення на користь громадянина, гарантії виконання його відсутні, оскільки в черговий раз держава вкаже на дефіцит коштів у бюджеті.

Таким чином, невиконання судових рішень є надзвичайно важливою проблемою в Україні.

У зв'язку з вищезазначеним варто зауважити, що складовою принципу правової визначеності як одного із засадничих принципів правової системи професор Гейдельберзького університету

В. Брюггер вважає чіткість у підпорядкуванні праву (право як система норм передбачає обов'язкову їхню реалізацію, відсутність такого механізму, наприклад, невиконання судових рішень, призводить до руйнування самої ідеї права) [5, с. 322].

Список літератури

1. Сальвіа де М. Прецеденты Европейского суда по правам человека / Микеле де Сальвіа. – Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2004. – 1071 с.
2. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. Шевчук. – К. : Реферат, 2006. – 829 с.
3. Гультай М. Правова визначеність у рішеннях Конституційного Суду України / М. Гультай, І. Кияниця // Вісник Конституційного Суду України. – 2012 – № 5.
4. Швидейко В. В нас надзвичайний або воєнний стан чи декілька слів про «правову проституцію» [Електронний ресурс] / Василь Швидейко. – Режим доступу: <http://buknews.com.ua/page/v-nas-nadzvychnyi-abo-voiennyi-stand-chy-dekilka-sliv-pro-pravovu-prostyuttsiyu.html>. – Назва з екрана.
5. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні / С. Шевчук. – К. : Реферат, 2010. – 627 с.

I. Matvieieva

NON-ENFORCEMENT OF JUDICIAL DECISIONS AS A VIOLATION OF THE PRINCIPLE OF LEGAL CERTAINTY

In this article, the author discusses the problem of non-enforcement of court decisions in Ukraine that in the light of Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms constitutes a violation of the right to fair trial. Furthermore, the author states that non-enforcement of court decisions is a violation of the principle of legal certainty.

Keywords: The Principle of Legal Certainty, law certainty, Non-Enforcement of Domestic Judgments.

Матеріал надійшов 05.07.2013

УДК 340 (477)

Шуліма А. О.

ТЕМПОРАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАКОНУ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

У статті розкрито особливості становлення та розвитку досліджень способів (видів) дії закону в часі, окреслено можливі перспективи розвитку наукової думки з цього питання. Автор пропонує, зокрема, розглядати темпоральні характеристики закону як інтегративну категорію та визначає її основні складові.

Ключові слова: темпоральні характеристики закону, закон, чинність, дія закону.

Актуальність дослідження темпоральних характеристик закону в державі, яка проголосила себе правовою і в якій на конституційному рівні визнається принцип верховенства права, не підлягає сумніву.

Відсутність визначеності у питаннях темпоральних характеристик закону фактично нівелює можливість додержання конституційних гарантій, встановлених, зокрема, частиною першою статті 6 Конституції України щодо